

Гарбузік

забаўляльна-навучальны часопіс для дзетак

Дына-заўры

с. 6–11

заданні
чытаем
казкі
малюем
самаробкі
забаўкі
лічым
крыжаванкі
гуляем
вершы

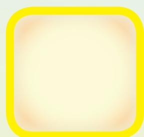
Навучыцца лічыць — гэта вельмі проста! А з маленькімі гарэзамі, што жывуць на вёсцы, лічэнне робіцца вельмі вясёлым. Разам з лічбамі запомні, як клічуць дзетак жывёл.

Лічым дзетак жывёл

Алена Герашкова

Малюнкі Вольгі Раманюк

Палічы, колькі на малюнку грыбоў, матылькоў, рыбак. Запішы свае адказы ў квадраты.

Жарабя — амаль што конь.
Звацъ каня майго Агонь!
Ён адзін, ды не сумуе,
Бо са мною ён сябруе.

1

Абвядзі літары па кропках

ЖАРАБЯ

2

У каровы два сынкі —
Два цяляты, два бычкі.
Хоць рагоў пакуль не маюць,
Але ўсіх наўкол бадаюць!

ЦЯЛЯ

Назовы дарослых жывёл і іх дзетак часам зусім не падобныя: у каровы — цяляты, у кабылы — жарабяты. А ці ведаеш ты яшчэ такія непадабенствы?

3

Казлянят вясёлых — тры.
Жвава скачуць у двары.
Трэба іх падгадаваць —
Будуць малако даваць.

КАЗЛЯНЯ

ГУСЯНЯ

Гусяняты ўчатырох
Дружна лапкамі плёх-плёх.
І ад ранку без канца
У ваду даюць нырца.

Расфарбуй лічбы ва ўлюбёныя колеры

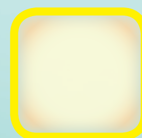
5 4

Пяць пісклівых куранят
Будзяць сонца на свой лад.
Вельмі хочуць кураняты
Кукарэкаць лепш за тату.

КУРАНЯ

Для цікаўных

Назовы дзяцей жывёл могуць мець некалькі канчаткаў: жарабя — жарабё, казляня — казлянё. Паспрабуй зрабіць такі ж ланцужок з назвамі іншых жывёл.

Казка пра спадарыню Мышэвіч

Напісала і намалявала Беатрыкс Потэр,
пераказала Алена Байка

Даўным-даўна жыла сабе адна лясная мышка, і звалі яе спадарыня Мышэвіч.

Жыла яна ў насыпу пад жывой агароджай.

Які дзіўны быў у яе дом!

Доўгія-доўгія лёхі вялі да кладовак і скляпоў, дзе былі назапашаны арэхі ды зярняты, і ўсё гэта было ў карэннях жывой агароджы.

Былі ў тым доме кухня, гасцёўня, камора ды закаморак.

Ну і, вядома ж, мела спадарыня Мышэвіч спальню з маленькім утульным ложачкам.

Спадарыня Мышэвіч была надзвычай ахайнай мышкай. Штодня яна падмятала пясчаную падлогу ў сваім доме.

Часам жучок збіваўся ў лёхах з тропу.

— Гэць! Прэч! Брудныя ногі! — шчыравала шуфлем спадарыня Мышэвіч.

Ці забегла неяк старэнькая спадарыня ў чырвоным плашчы ў кропачку.

— Богаўка-багоўка, ляці на небка! Там твае дзетачкі ядуць цукерачкі! — параіла ёй спадарыня Мышэвіч.

А неяк вялікі тоўсты павук завітаў, каб схавацца ад дажджу.

— Перапрашаю, хіба гэта не спадарыня Працэвіч?

— Хадзі прэч, нахабны павук! Паналяпляў тут павучыння па ўсім маім чысцюткім доме!

Яна вытурыла павука праз акно. І ён хуценька ўцёк па тонкай доўгай лёсцы.

Аднойчы спадарыня Мышэвіч выправілася ў далёкую кладоўку, каб узяць да абеду вішнёвых костачак ды насення дзядоўніка.

У лёху яна прынюхвалася і ўглядалася ў падлогу.

— Чую пах мёду. Гэта што, кветкі лотаці ля агароджы? Тады хто тут натупаў бруднымі нагамі?

Нечакана за рогам яна сустрэла Бзыка Чмялевіча.

— Бзбом-бом! — сказаў Бзык.

Спадарыня Мышэвіч сувора паглядзела на яго. Шкада, што яна не мае з сабой мяцёлкі!

— Здароў, Бзык Чмялевіч. Я не супраць завітаць да цябе, каб набыць воску. Але тут ты што робіш? І чаму ты заўсёды залятаеш праз акно ды бзычыш-гудзіш? — узласнела спадарыня Мышэвіч.

— Бзы, бзбом-бом! — раздражнёна прагудзеў Бзык Чмялевіч, бокам-паваліокам прашчыміўся праз лёх і знік у кладоўцы-жалудоўцы.

Кладоўка мусіла быць пустая: спадарыня Мышэвіч з'ела ўсе жалуды яшчэ да Калядаў. Але ў ёй было поўна моху з пацярухай.

Спадарыня Мышэвіч пачала была выцягваць мох. Тры ці чатыры пчалы высунуліся і шалёна загудзелі.

— У мяне няма звычкі здаваць жытло, гэта ўварванне! — паведаміла спадарыня Мышэвіч. — Прэч адсюль!

— Бзы, бззы, бззы!

— Цікава, хто б мне дапамог іх вытурыць?

— Бзбом-бом!

— Толькі не спадар Жабовіч, ён ніколі не выцірае ног.

Дык хто дапаможа спадарыні Мышэвіч? Канец у наступным нумары...

Дыназаўры (“жахлівыя яшчары”, з грэч. ***deinos*** *— жахлівы і* ***saurus*** *— яшчар) — так у 1842 годзе англійскі заолаг Рычард Оўэн назваў атрад выкапнёвых рэптылій. Час, калі на Зямлі жылі дыназаўры, называецца мезазойскай эрай. Мезазой падзяляецца на тры перыяды: трыясавы, юрскі, мелавы. У канцы мелавога перыяду дыназаўры цалкам вымерлі.*

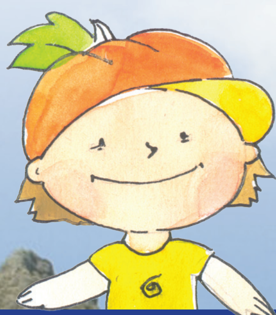
Г. Арсайла

Гіганты мінулага

За ўсю гісторыю Зямлі дыназаўры былі самымі вялікімі яе насельнікамі. Большасць з іх жыло каля 100 год. Сярод рэптылій былі гіганты і невялічкі, драпежнікі і вегетарыянцы, наземныя, вадаплаўныя і летуны...

Дыназаўры панавалі на планеце 150 мільёнаў год. За гэты час яны развіліся ў мноства відаў, з якіх цяпер вядомая толькі невялікая частка — каля 500 родаў і крыху больш за 1000 відаў.

Уяві, нібы гісторыя планеты Зямля ад стварэння да нашых дзён доўжылася адзін год. Тады нараджэнне Зямлі адбылося б 1 студзеня, часы дыназаўраў насталі б у сярэдзіне снежня, а чалавек з’явіўся б у апошні дзень года.

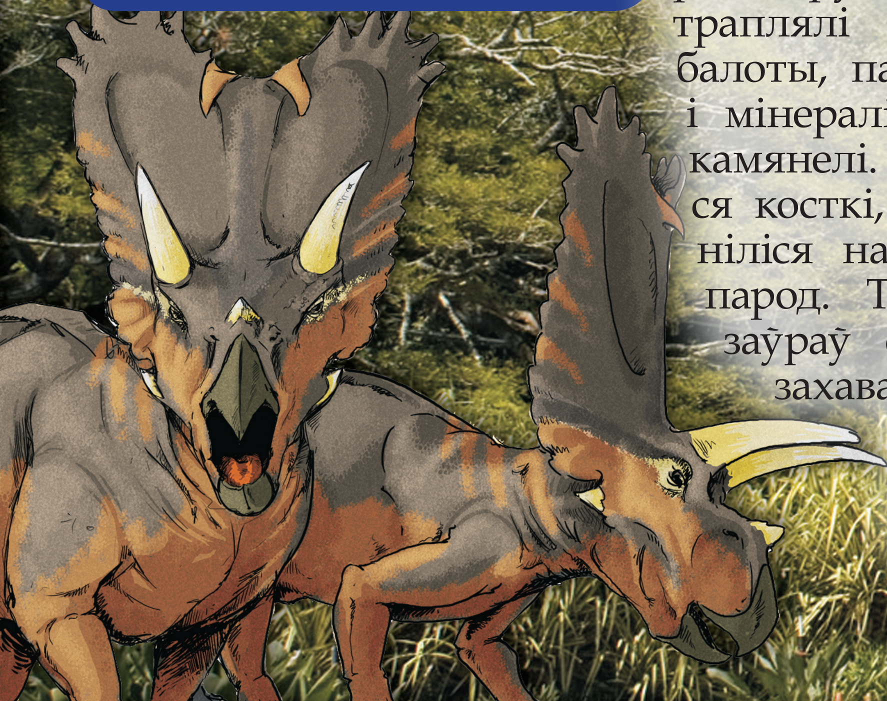
Адкуль бяруцца скамянеласці

Калі рэптыліі паміралі, іх мяса згнівала альбо яго з’ядалі іншыя дыназаўры. Косткі звычайна разбураліся. Але некаторыя трупы дыназаўраў траплялі ў ціхія азёры, балоты, пакрываліся глеем і мінералізаваліся. Гэта значыць, камянелі. Рэчывы, з якіх складаліся косткі, праз тысячагоддзі замяніліся на мінералы з навакольных парод. Так косткі памёрлых дыназаўраў сталі цвёрдымі, як камяні, захаваўшы пры гэтым сваю форму.

Скамянеласцямі таксама называюць захаваныя адбіткі лап, рэшткі ежы яшчараў.

Сямейныя каштоўнасці

Дыназаўры былі клапатлівымі бацькамі. Яны будавалі гнёзды, адкладалі яйкі. Калі дзеткі з'яўляліся на свет, бацькі прыносілі ім ежу, кармілі і даглядалі іх. Дыназаўрыкі выраставалі і пакідалі бацькоўскае гняздо, а праз нейкі час дарослыя рэптыліі зноў ладзілі гняздо на тым самым месцы.

Як выглядалі маляты-дыназаўры, навукоўцам "распавялі" скамянелыя яйкі. На жаль, зародкі рэптылій камянелі рэдка: іх косткі былі яшчэ занадта мяккія, таму найчасцей разбураліся. Яйка з цэлым зародкам палеантолагі лічаць вялікай удачай.

Яйкі дыназаўраў вельмі розніліся па форме і памерах: сустракаліся круглыя і доўгія, велічынёй з галаву чалавека і меншыя за курынае яйка. Прыкладам, 30-сантыметровыя яйкі тытаназаўра былі аб'ёмам з трохлітровы слоік! А сам тытаназаўр важыў каля 10 тон — прыблізна як 5 легкавых аўтамабіляў.

Дзе жылі, чым харчаваліся, на каго палявалі дагістарычныя істоты? Адказы на гэтыя ды іншыя пытанні шукае палеанталогія — навука пра вымерлыя арганізмы.

Чаму вымерлі дыназаўры?

Дыназаўры вымерлі каля 65 мільёнаў гадоў таму. Пакуль невядома, чаму яны зніклі так раптоўна. Большасць навукоўцаў мяркуе, што на Зямлю ўпаў метэарыт, з-за якога пачаліся землятрусы, вывяржэнні вулканаў, у паветра падняліся хмары пылу і на доўгія месяцы закрылі Сонца. Загінулі расліны — асноўная ежа дыназаўраў-вегетарыянцаў, таму большасць відаў рэптылій знікла назаўжды.

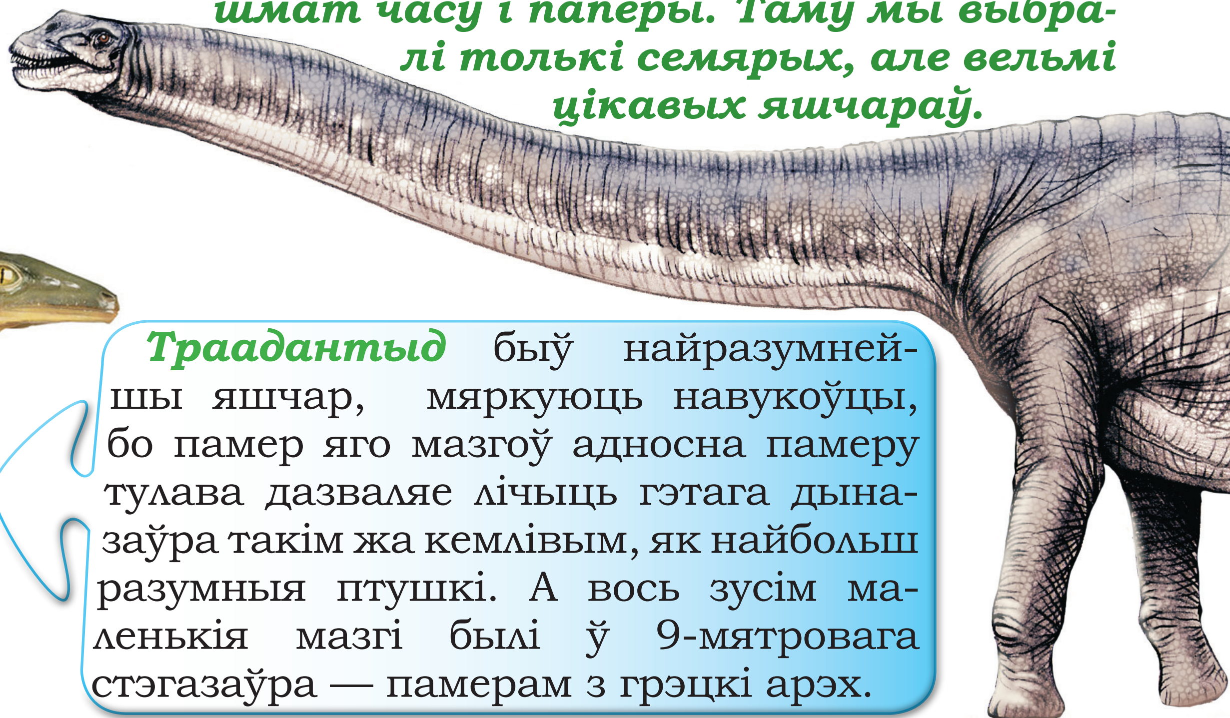
Калі ў старажытнасці знаходзілі гігантскія косткі дыназаўраў, іх лічылі косткамі антычных герояў, біблейскіх волатаў, а на Усходзе — рэшткамі драконаў.

Малюнкі Марыяны Руіз Віларэаль

Навукоўцы адшукалі каля тысячы розных дыназаўраў. Каб апісаць іх усіх, трэба шмат часу і паперы. Таму мы выбралі толькі семярых, але вельмі цікавых яшчараў.

Траадантыд быў найразумнейшы яшчар, мяркуюць навукоўцы, бо памер яго мазгоў адносна памеру тулава дазваляе лічыць гэтага дыназаўра такім жа кемлівым, як найбольш разумныя птушкі. А вось зусім маленькія мазгі былі ў 9-мятровага стэгазаўра — памерам з грэцкі арэх.

7 незвычайных дына…

Тэрызіназаўр — найбольш недарэчны дыназаўр: яго ногі былі падобныя да птушыных, на доўгай шыі знаходзілася маленькая галава, пыса сканчалася бяззубай дзюбай, на пярэдніх лапах былі доўгія кіпці, а тулава пакрывала пер'е. Яму належыць рэкорд сярод дыназаўраў па даўжыні кіпцяў — каля 90 см.

Грыпазаўр манументэнсіс — пераможца па зубастасці сярод старажытных яшчараў. Ён меў каля 800 зубоў: 300 знаходзіліся ў дзюбе і служылі для захопу ежы — жорсткіх раслін і невялікіх дрэў, яшчэ 500 раслі ў сківіцы.

...чайных ...заўраў

Аргентыназаўр — найбуйнейшая істота, якая жыла на Зямлі: даўжыня яго каля 35—45 метраў, вага — каля 100 тон (прыблізна як 20 сланоў).

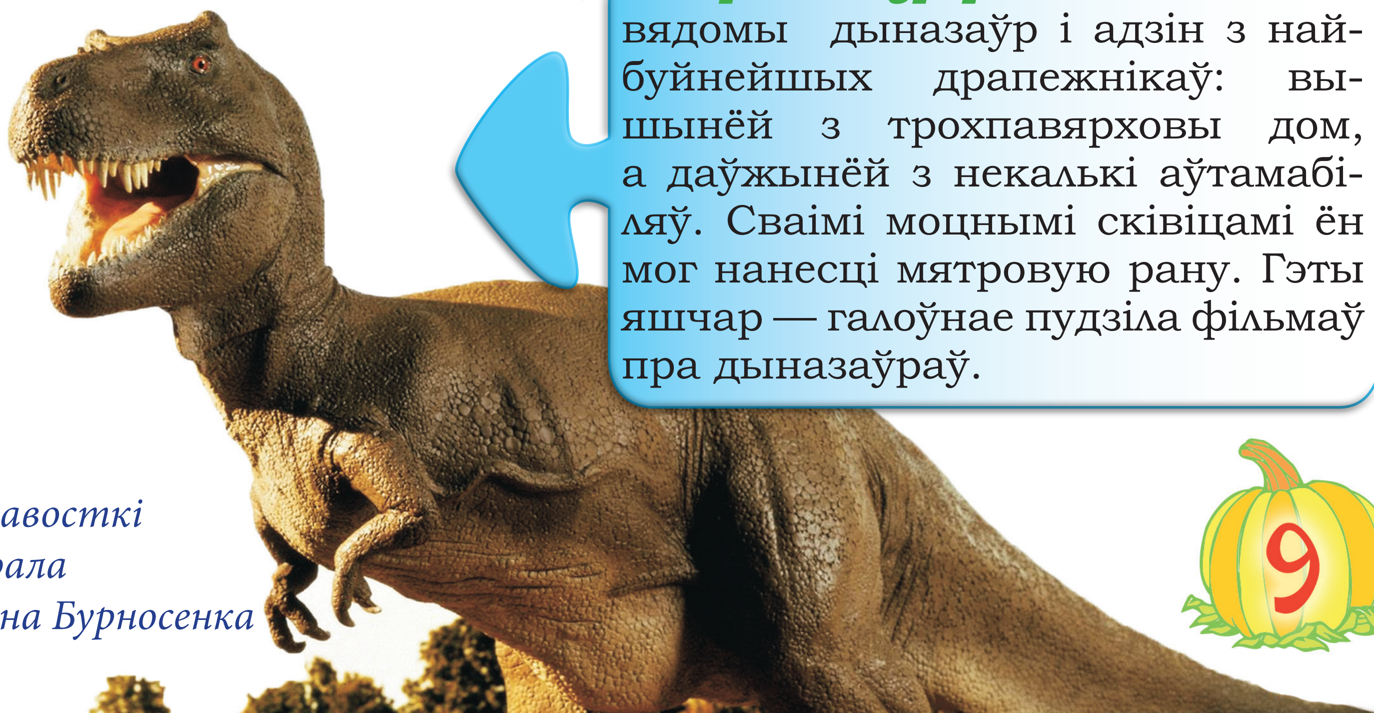

Мікрараптар гуі — адзіны з вядомых сёння дыназаўраў, які лятаў. Пакрыты пер'ем, вельмі падобным да птушынага, ён мог лятаць з дрэва на дрэва. Акрамя таго, ён — адзін з найменшых яшчараў, ростам 30 см, вагой каля 1 кг.

Анкілазаўр — дыназаўр-танк. Ягоныя галава і спіна мелі моцныя латы з касцяных пласцін, рагоў і шыпоў. Не меў панцыра толькі жывот, але ворагам цяжка было да яго дабрацца: анкілазаўр адбіваўся ад драпежнікаў вялікай булавой на хвасце.

Тыраназаўр рэкс — найбольш вядомы дыназаўр і адзін з найбуйнейшых драпежнікаў: вышынёй з трохпавярховы дом, а даўжынёй з некалькі аўтамабіляў. Сваімі моцнымі сківіцамі ён мог нанесці мятровую рану. Гэты яшчар — галоўнае пудзіла фільмаў пра дыназаўраў.

Цікавосткі збірала Ірына Бурносенка

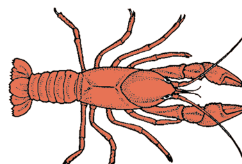
Адшукай слова!

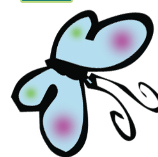
Разгадай рэбусы
і даведаешся...

...якая расліна панавала на планеце ў часы дыназаўраў;

“ +   + “

...як завуць сваяка дыназаўраў, які жыве на Зямлі і сёння.

 + + H=Λ

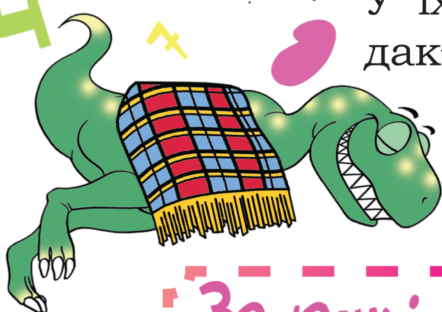
Задачкі для маленькіх разумнікаў

1. Колькі дыназаўрыкаў трэба намаляваць, каб абклеіць імі кубік, наклейваючы па адным дыназаўрыку на кожны бок?

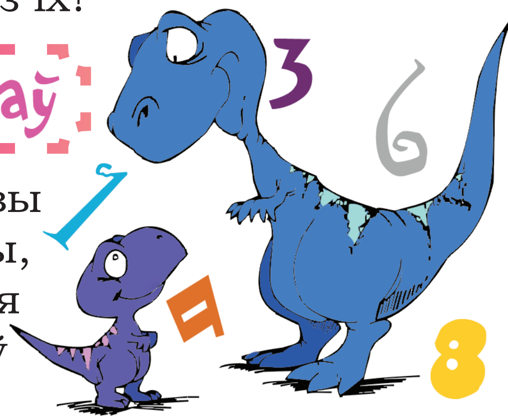

2. Над возерам ляцелі птэрадактылі. У іх разам 6 крылаў. Колькі птэрадактыляў ляцела над возерам?

3. Пасля абеду двое тыраназаўраў адпачывалі 4 гадзіны. Колькі гадзін адпачываў кожны з іх?

Задачкі для вялікіх разумнікаў

1. “Колькі табе гадоў?” — спытаў 10-гадовы дыназаўрык старэйшага. “Я ўжо стары, дружа. Палічы сам. Калі б ты быў удвая старэйшы, чым цяпер, твой узрост склаў бы толькі чацвертую частку ад майго.”

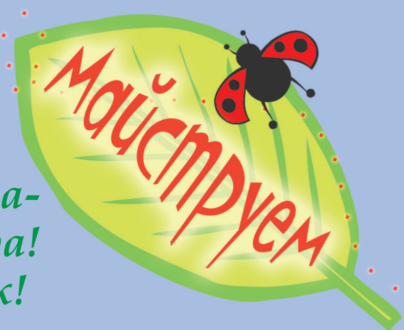
Дык колькі гадоў было даросламу дыназаўру?

(80 гадоў)

2. Двое брахіязаўраў з’ядаюць 40 кг лісця за 1 гадзіну. Колькі кілаграмаў лісця за гэты час з’ядуць трое брахіязаўраў?

(60 кг)

Не ведаеш, куды падзець кантэйнер ад шакаладнага яйка? З яго можна зрабіць сапраўднага дыназаўра! А калі яек шмат — атрымаецца цудоўны Дынапарк!

ВЯСЁЛЫ ДЫНА З ПЛАСТЫЛІНУ

Алена Црашкова

Табе спатрэбяцца:

- кантэйнер ад шакаладнага яйка;
- пластылін (пажадана аднаго колеру з яйкам);
- гарошына ці каштан.

Фота Паліны Грынчанка

1. Скачай тры доўгія таўставатыя каўбаскі. Першая каўбаска — гэта шыя з галавой. Прыляпі яе да адной палавінкі кантэйнера і крыху загні.

2. З адваротнага боку ляпі хвост, завостраны на самым канцы. А трэцюю каўбаску парэж на чатыры караценькія — гэта ногі.

3. Нарабі маленькіх «плямак» для вочак, рота, кіпцяў, скуры.

Калі падабраць колер пластыліну не атрымліваецца, абмаж кантэйнер цалкам.

СЮРПРЫЗ!

Калі пуза дыназаўра не абмазваць пластылінам, у ім атрымаецца сапраўдная схованка!

А калі скарбу ў цябе пакуль няма, пакладзі туды каштан ці гарошыну. Тады пры “падскоках” у Дына будзе біцца сэрца!

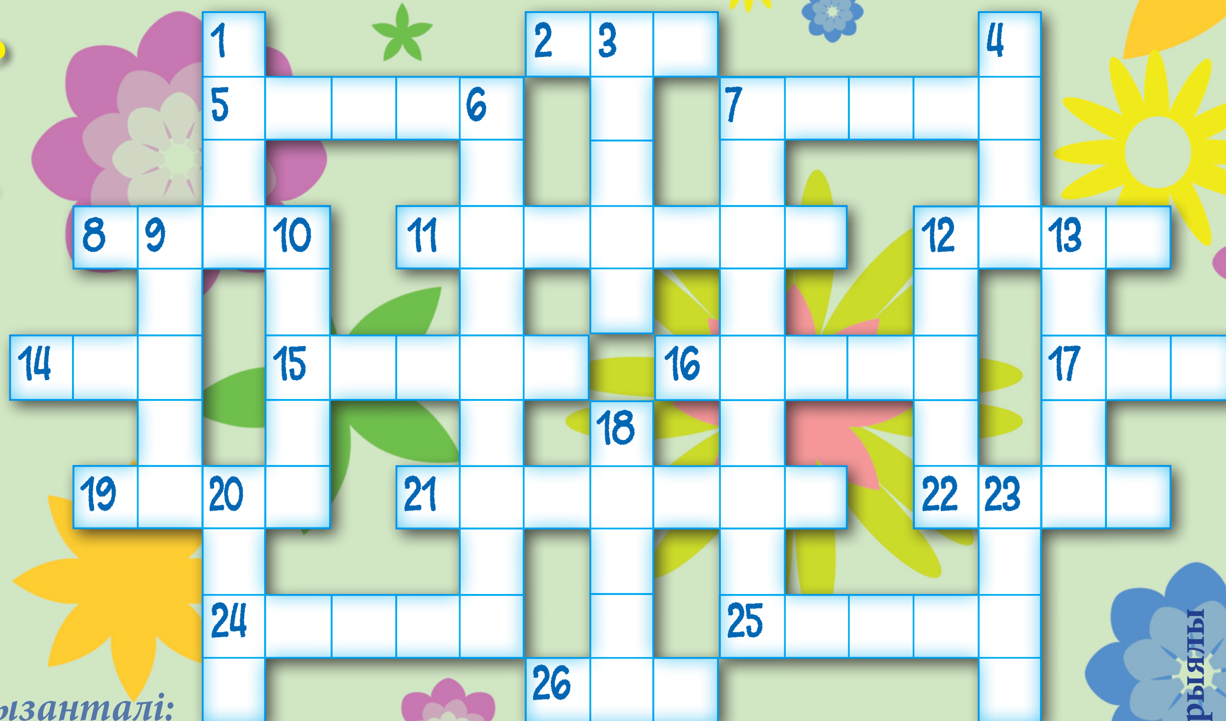

Гарбузік
забаўляльна-навучальны часопіс для дзетак

Нашыя дзеткі
dzietki.org

Нумар падрыхтавалі:
рэдактары *Вольга Мазурава, Паліна Грынчанка*
камп'ютарная вёрстка і дызайн *Ірына Бурносенка*
пры дапамозе *Юліі Малахоўскай, Алены Церашковай*

Крыжаванка

Па гарызанталі:

2. Першая жанчына.
5. Дрэва, на якім дрыжыць лісце.
7. Прылада для дранікаў.
8. Першы мужчына.
11. Неабходна, каб скокаць з вялікай вышыні.
12. Скура дрэва.
14. Не дабро.
15. Вядомы парны танец.
16. Псаванне чагосьці і марка аўтамабіля адначасова.
17. Самая выбітная частка твару.
19. Фізічнае ўздзеянне.
21. Памяшканне для збожжа.
22. Скруглены праход у сцяне.
24. Шмат-шмат вады.
25. Кручок для вопраткі.
26. Насякомае з тонкім станам.

Па вертыкалі:

1. Паверхня зямлі, намаляваная на паперы.
3. Стары месяц.
4. Моцнае жаданне.
6. Чалавекападобная малпа.
7. Смачная ягада.
9. Птушка, якая спявае нібы флейта.
10. Прымушае машыну рухацца.
12. Месца продажу і вядомы рок-гурт.
13. Там бабулькі прадаюць ураджай.
18. Яго неабходна пазначыць, каб дайшла пошта.
20. Аладзін (з мультфільма) па нацыянальнасці.
23. Не нага.

Юлія Малахоўская

Адказы да крыжаванкі, а таксама **дадатковыя матэрыялы** да гэтага нумара глядзіце на сайце dzietki.org